

РОЗДІЛ 3. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЦИФРОВА ПЕДАГОГІКА У СФЕРІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-560-0-25>

Аліна ГАВЛОВСЬКА

кандидат юридичних наук, доцент

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

e-mail: ahavlovska@gmail.com

Микола ЦИГАНЮК

кандидат історичних наук, асистент

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

e-mail: tsyganyuk.m@gmail.com

Вступ. У ХХІ ст. цифровізація стала визначальною рисою трансформаційних процесів у суспільстві, охопивши всі сфери життєдіяльності, зокрема й освіту. Особливо гостро потреба в цифрових підходах до навчання проявилася в умовах глобальних викликів — пандемії COVID-19 та повномасштабної війни в Україні, дані чинники змусили систему освіти швидко адаптуватися до дистанційного формату, забезпечити безперервність навчального процесу, зберегти якість освітніх послуг в умовах кризи та невизначеності.

Юридична освіта, як складна інтегрована сфера підготовки висококваліфікованих фахівців-правників, що відповідають за реалізацію правових засад суспільства, особливо гостро відчула виклики цифрової трансформації. З одного боку, потреба у впровадженні сучасних цифрових технологій стала очевидною та невідкладною; з іншого — виявилися численні бар'єри, пов'язані як з технічними умовами, так і з методичними, психологічними та етичними аспектами освітньої взаємодії у цифровому середовищі. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування нової моделі юридичної освіти, яка відповідає реаліям цифрового суспільства, міжнародним стандартам та викликам часу. Цифрова педагогіка в юридичній галузі вже не є опцією — вона перетворилася на невід'ємну складову підготовки майбутніх правників, саме тому виникає потреба у науковому осмисленні теоретико-методологічних засад цифрової педагогіки, аналізі її переваг, ризиків, викликів та практичних рішень для забезпечення ефективного і якісного освітнього процесу в умовах війни, нестабільності та цифрової трансформації.

Дослідження окремих аспектів теми здійснювали такі науковці, як: В. Биков, М. Лещенко, Л. Тимчук (цифрова гуманістична педагогіка) [1], А. Бровченко (засадничі принципи цифрової педагогіки) [2], А.Г.Гуралюк та Л.О. Пономаренко (цифрова педагогіка як інноваційний освітній тренд) [3], Т.В. Девтерова (становлення цифрової педагогіки) [4], Д. Остапчук, Н. Мирончук (інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах) [5], М. Ростока (проблеми інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації освіти і педагогіки) [6], Н.В.Сачанюк-Кавецька, Н.В. Маятіна, О.М. Новак (цифрова педагогіка у контексті підвищення якості освітніх послуг) [7], С. Сисоева (педагогічні пріоритети цифровізація освіти) [8] та ін.

Мета дослідження – сформулювати цілісне уявлення про концептуальні основи цифрової педагогіки у сфері юридичної освіти та визначити основні виклики, перспективи і напрями її впровадження в умовах глобальних і національних кризових змін. Завдання дослідження: проаналізувати сучасні наукові підходи до поняття та змісту цифрової педагогіки; визначити специфіку цифрової трансформації в юридичній освіті з урахуванням професійних вимог; окреслити ключові виклики впровадження цифрових технологій у юридичну освіту в Україні; розглянути інноваційні методи та інструменти цифрового навчання, релевантні для правничої підготовки; запропонувати напрями вдосконалення цифрової педагогіки у сфері юридичної освіти.

Основна частина. Цифрова педагогіка як сучасний напрям освітньої діяльності виникла в результаті взаємодії технологічних, соціальних, економічних і освітніх факторів, що сприяли її активному розвитку. Серед таких факторів можемо відмітити стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), широке впровадження цифрових платформ і мобільних додатків у повсякденне життя, масова доступність до Internet, хмарних технологій, штучного інтелекту, розвиток віртуальної і доповненої реальності в освітньому середовищі, зміна освітніх запитів сучасного покоління студентів (т.з. «цифрових аборигенів»), розширення академічної мобільності та

навчання, потреба у скороченні витрат на традиційні форми освіти, інтеграція в глобальний освітній простір, уніфікація цифрових стандартів освіти, співпраця з міжнародними EdTech-компаніями і університетами та ін.

Зокрема, на думку А.Г. Гуралюк та Л.О. Пономаренко «швидкі темпи модернізації освітнього процесу, що відбувалося завдяки комплексній інформатизації, набули нового якісного рівня – цифрової трансформації освіти й педагогіки» [3, с. 83].

Необхідність впровадження цифрової педагогіки зумовлено в т.ч. такими кризовими явищами у традиційній педагогіці, як:

1) втрата монополії викладача на знання, оскільки сучасний розвиток технологій забезпечує безкоштовний доступ здобувачів до якіснішої освітніх ресурсів [4] (наприклад, безкоштовні онлайн-курси Гарвардського університету в сфері Business, Humanities, Social Sciences та ін. [9]);

2) «відставання» методів викладання від потреб сучасного студента, оскільки класичні лекції не забезпечують достатньої залученості здобувачів, які потребують візуалізації, інтерактивності та гнучкості освітнього процесу (наприклад, на противагу онлайн-курс на Coursera «Введення в американське право» супроводжується анімаціями, інтерактивними тестами, картами, відеовставками з архівних кадрів [10]);

3) низька адаптованість традиційної педагогіки до нових технологічних умов, оскільки традиційні підходи не передбачають роботи в гібридному чи віртуальному середовищі, що зумовлює потреби у нових педагогічних стратегіях, принципах і категоріях (наприклад, впровадження гібридної педагогіки, де змішуються онлайн і офлайн формати, а також нові моделі оцінювання, зворотного зв'язку та персоналізації навчання);

4) психологічна та емоційна недоадаптованість освітнього середовища в умовах нових типів взаємодії у цифровому середовищі та емоційної безпеки в онлайн-комунікаціях, що потребує впровадження правил цифрової етикету, можливості анонімної участі (наприклад, застосування чатів, інших інтерактивних форм), створення психологічної підтримки на курсах;

5) підвищення рівня конкуренції з глобальним освітнім ринком, оскільки з'являються нові платформи онлайн-освіти, що ставить під сумнів конкурентоспроможність класичних навчальних закладів та потребує інтеграції зовнішніх курсів у навчальний план, співпраці з EdTech-платформами та постійного оновлення змісту навчання;

6) недостатня ІТ-компетентність викладачів, низький рівень цифрової грамотності, необхідної для ефективного викладання в онлайн-форматі, що зумовлює необхідність професійного розвитку викладачів у сфері ІКТ, створення курсів підвищення кваліфікації з цифрових навичок, підтримка педагогічних наставників у ЗВО.

На міжнародному рівні (зокрема, в європейському просторі) у 2023 р. Європейською Радою схвалено рекомендації щодо забезпечення успішної цифрової освіти та навчання з метою розбудови високоякісної освітньої екосистеми, які передбачають комплексну підтримку педагогів, інтеграцію цифрових технологій у навчання з раннього віку, розвиток інструментів на основі ШІ, посилення кібербезпеки та інфраструктури, з регулярним моніторингом виконання в країнах-членах ЄС.

На національному рівні правові основи цифрової освіти сформовано у таких НПА. як: Закони України «Про освіту» [11], «Про вищу освіту» [12], «Про інформацію» [13], «Про інноваційну діяльність» [14], Концепція розвитку цифрових компетентностей [15], Положення про Єдиний державний портал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта» [16], Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні [17] та ін. Зауважені НПА формують основи цифрової політики, як складової освітньої політики, яка обумовлює «формування пріоритетів і планів – може поєднати нововведення на базі ІТ з іншими змінами в освітніх програмах та оцінюванні знань здобувачів освіти, професійним розвитком викладачів, методами викладання й навчання, організацією досліджень, забезпеченням трансферу знань та мобільності здобувачів вищої освіти, моніторингом й оцінюванням якості підготовки наукових кадрів та наданням освітніх послуг» [6, с. 67-68].

Враховуючи передумови та причини необхідності цифровізації освітнього процесу Міністерством освіти та науки України розроблено Проект Концепції цифрової трансформації освіти і науки «яка представляє комплексне системне стратегічне бачення цифрової трансформації цих сфер та відповідає засадам реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку» [18] і спрямована на подолання низки проблем в сфері освіти та досягнення таких стратегічних цілей, як «цифрове освітнє середовище є доступним та сучасним, працівники сфери освіти володіють цифровими компетентностями, зміст освіти в галузі ІКТ відповідає сучасним вимогам, послуги та процеси у сфері освіти і науки є прозорими, зручними та ефективними, дані у сфері освіти і науки є доступними та достовірними» [18].

Наразі, цифрова трансформація вищої, фахової передвищої та професійної освіти в Україні реалізується через комплексну інтеграцію електронних сервісів в усі ключові процеси освітньої системи в межах ініціативи «е-Університет», що охоплює електронну подачу заяв вступників до ЗВО, фахових і професійно-технічних закладів, створення кабінетів абітурієнтів, включно з іноземцями; впровадження модулів для реєстрації документів про освіту та їх додатків європейського зразка; розвиток електронного ліцензування; забезпечення міжвідомчої взаємодії через ЄДЕБО з іншими державними системами, включно з НАЗЯВО та ДМС; а також запуск проєктів для моніторингу працевлаштування випускників і управління професійною освітою на основі детальних аналітичних даних, впроваджено платформу «Дія.Освіта» [19].

Як зауважує Т.В. Девтерова «у зв'язку з динамічним розвитком і використанням технологій у всіх сферах суспільства в 21 столітті на сторінках інтернет-сайтів з'являються нові поняття, пов'язані з педагогічною діяльністю, наприклад, «цифрове навчання» (digitallearning), «цифрова педагогіка» (digitalpedagogy), «онлайн педагогіка» (onlinepedagogy), «гібридна педагогіка» (hybridpedagogy), критична цифрова педагогіка (criticaldigitalpedagogy), «цифрові гуманітарні науки» (digitalhumanities) тощо» [4]. Враховуючи різноманіття використання термінології в сфері цифрової освіти в межах нашого дослідження ми зупинимося на терміні «цифрова педагогіка».

Серед підходів до розуміння поняття «цифрова педагогіка» можна визначити наступні:

- «цифрова гуманістична педагогіка – наука про закономірності створення позитивної інтегрованої педагогічної реальності за умови конвергенції фізичного та віртуального (створеного за допомогою ІКТ) навчальних просторів (середовищ)» (В.Биков, М.Лещенко, Л. Тимчук) [1, с. 9];

- «цифрова педагогіка – це наука про цілеспрямовану і систематичну діяльність, пов'язану з формуванням особистості, про зміст форми, методи виховання і навчання за допомогою інформаційних технологій та Інтернету» (Н.В. Сачанюк-Кавецька, Н.В. Маятіна, О.М. Новак) [7, с.131];

- цифрова педагогіка – це концептуально нова освітня парадигма, яка вимагає переосмислення ролі викладача, перегляду традиційної дидактики, високої інформаційної і медіа грамотності педагогів, створення нової структури та методології педагогічної науки (Т.В. Девтерова) [4].

Отже, основними характеристиками цифрової педагогіки є:

1. Інтеграція фізичного й віртуального освітнього простору – створення єдиної педагогічної реальності, що охоплює традиційні та цифрові середовища (використання ІКТ, онлайн-платформ, VR/AR тощо).

2. Застосування інформаційних технологій як основи навчання і виховання – цілеспрямоване й систематичне використання цифрових засобів для реалізації освітніх цілей, включаючи Інтернет, мультимедіа, хмарні сервіси [3, с. 85].

3. Переосмислення ролі викладача – перехід від ролі «джерела знань» до ролі фасилітатора, наставника, модератора цифрового середовища, здатного працювати як офлайн, так і онлайн.

4. Високий рівень цифрової, інформаційної та медіаграмотності – обов'язкова компетенція педагога, що охоплює не лише технічні навички, а й критичне мислення, етичне використання інформації, дотримання безпеки в цифровому середовищі.

5. Гнучкість, персоналізація та інклюзивність навчання – адаптація змісту і форм викладання до потреб кожного здобувача освіти завдяки цифровим інструментам.

6. Інноваційна методологія та дидактика – розробка нових принципів, методів і форм навчання, що відповідають викликам цифрової епохи (змішане навчання, мікронавчання, гейміфікація, проєктна діяльність тощо).

7. Постійна трансформація освітнього процесу – цифрова педагогіка не є статичною, вона передбачає безперервну модернізацію, відкритість до змін, моніторинг ефективності та розвиток на основі даних.

Цифрова педагогіка у сфері юридичної освіти має специфічні особливості, що зумовлені як природою правничої науки, так і вимогами до професійної підготовки майбутніх юристів. Її впровадження в освітній процес не може бути простим перенесенням традиційних лекцій у відеоформат, а потребує методологічної переорієнтації, врахування професійних стандартів і етичних норм юридичної діяльності. Зокрема, Стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (наказ МОН № 644 від 20.07.2022 р.) передбачає включення цифрових технологій до методик навчання, вимог до використання інформаційно-комунікаційного обладнання та правових ІТ-ресурсів, зокрема, здобувачі мають опанувати базові цифрові компетентності (вміння працювати з правовими базами даних, електронними реєстрами, застосовувати комп'ютерні програми у правничій практиці), що відображено як у фахових компетентностях, так і у програмних результатах навчання [20].

У Стандарті вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» другого (магістерського) рівня вищої освіти (наказ МОН № 643 від 20.07.2022 р.) передбачає, що цифрова трансформація юридичної освіти є системною і поглибленою, адже стандарт закріплює положення у відповідності до якого впроваджується обов'язкове використання цифрових технологій у дослідницькій, аналітичній та професійній діяльності майбутніх правників. Особливу увагу приділено інтеграції сучасних IT-інструментів у процес правозастосування, роботі з цифровими доказами, впровадженню LegalTech у надання правничих послуг, а також вмінню викладати з використанням освітніх технологій (для освітньо-наукових програм) [21].

На нашу думку, специфіка цифрової педагогіки в сфері юридичної освіти відрізняється низкою специфічних особливостей, зокрема:

- право є інтегрованою гуманітарною та формалізованою наукою, що потребує особливого поєднання теоретичного і практичного компонента у цифровому середовищі;
- використання стимуляційного та інтерактивного підходу із застосуванням сценарії судових засідань (Moot Court, Legal Clinics), моделювання правових ситуацій у VR/AR-середовищах, використання рольових ігор, дебатів та тестування знань (Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams тощо), гейміфікованих платформ, віртуальних юридичних клінік, симуляції переговорів та медіації для розвитку правового мислення;
- розвиток аналітичного та критичного мислення завдяки таким цифровим інструментам, як електронні бази даних (ЛІГА:ЗАКОН, YouControl, ZakonOnline, Lex, Westlaw, LexisNexis тощо), аналіз цифрових правових текстів, інтеграції AI-асистентів у юридичну аналітику;
- засвоєння етичних аспектів цифрової взаємодії, зокрема, шляхом опанування правил цифрової доброчесності, дотримання конфіденційності та адвокатської таємниці в межах онлайн-спілкування, захисту персональної інформації, врахування правових наслідків цифрових правопорушень;
- формування цифрових правових компетентностей в сфері електронного документообігу, опрацювання цифрових доказів, провадженні електронного судочинства;
- адаптація нормативного матеріалу до цифрового формату, застосування інтерактивних схем та візуалізацій, розробка кейсбук-платформ;
- асинхронне навчання, зокрема, в форматі самостійного опрацювання кейсів;
- використання переваг дистанційної юридичної освіти, зокрема, дистанційні курси (MOOCs) з права: Coursera, EdX, Udemy;
- формування у здобувачів навиків дотримання академічної доброчесності у цифровому середовищі та ін.

Загальними засадами цифрової педагогіки є: людиноцентризм, персоналізація навчання, інтеграція цифрових технологій, проєктне мислення та цифрова грамотність, компетентність та проєктування, адаптивність і змішані формати навчання, застосування інноваційних цифрових педагогічних технологій, безперервність, відкритість та глобальних контекст освіти [7].

Слід зауважити, що до принципів цифрової педагогіки у сфері юридичної освіти, які поєднують загальні засади цифрового навчання з особливостями юридичної освіти, можна віднести:

- 1) принцип інтерактивності (здобувач не просто споживає інформацію, а взаємодіє з матеріалом (тестами, кейсами, симуляціями судових процесів), а освітній процес передбачає використання форумів, відеоконференцій, інтерактивних презентацій);
- 2) принцип доступності (доступ до освітніх матеріалів у зручний для здобувача час);
- 3) принцип практичної орієнтації (наприклад, формування навичок правового аналізу, складання процесуальних документів в електронному форматі шляхом використання реальних кейсів, судових рішень, електронних правових баз);
- 4) принцип персоналізації (адаптація знань до рівня та прогресу здобувачів, можливість обрання персонального темпу навчання);
- 5) принцип розвитку цифрової компетентності;
- 6) принцип академічної доброчесності (здійснення контролю плагіату, розвиток навичок самостійного критичного мислення, формування відповідального ставлення до використання джерел і правової інформації);
- 7) принцип безперервності та оновлення (актуалізація знань за допомогою нових цифрових ресурсів, баз даних) та ін.

Методологічні підходи до формування цифрових компетентностей викладачів і студентів-правників ґрунтуються на інтеграції педагогічної, технологічної та професійно-орієнтованої підготовки, спрямованої на забезпечення їхньої здатності ефективно діяти в умовах цифрового освітнього та правового середовища.

У центрі такого формування лежить компетентнісний підхід, який передбачає розвиток не лише технічних навичок роботи з ІКТ, а й здатності до критичного осмислення цифрового контенту, дотримання етичних норм у кіберпросторі та застосування цифрових інструментів у фаховій діяльності. Конструктивістський підхід акцентує увагу на активному залученні студента до створення знань через практичну діяльність, включаючи участь у віртуальних судових процесах, кейс-аналізах та онлайн-дебатах. Системний підхід дозволяє розглядати цифрову компетентність як багаторівневу структуру, що охоплює технічний, інформаційний, правовий та комунікативний компоненти, а також їх взаємозв'язки у процесі професійної підготовки. Особистісно-орієнтований підхід сприяє урахуванню індивідуального темпу, стилю навчання і мотивації як студентів, так і викладачів, дозволяючи будувати персоналізовані траєкторії цифрового розвитку. Інноваційно-діяльнісний підхід забезпечує акцент на формуванні практичних навичок шляхом включення учасників освітнього процесу до діяльності, що моделює реальні професійні ситуації у цифровому форматі. Таким чином, методологія формування цифрових компетентностей у юридичній освіті є міждисциплінарною, динамічною та зорієнтованою на практику, що відповідає викликам цифрової трансформації правової системи та суспільства загалом. Цифрова педагогіка в сфері юридичної освіти передбачає застосування інноваційних та інтерактивних методів навчання, які визначаються такими критеріями, як: дидактична мета, домінуюча форма організації навчально-пізнавальної діяльності, домінуючі методи та засоби навчання, інтерактивні технології кооперативного та колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань та ін. [11]. На думку Г.О. Швець «сучасне активне використання інноваційних методів навчання, інноваційний шлях розвитку та використання інноваційних технологій викладання у вітчизняних вищих навчальних закладах є запорукою їх конкурентоспроможності серед великої кількості, як вітчизняних вищих навчальних закладах так й закордонних» [23]. Також, як зауважують Д. Остапчук та Н. МIRONЧУК «на сьогодні у вищій школі переважно використовують такі інтерактивні методи як: тренінги, ситуаційні задачі, майстер-класи, прес-конференції, тестування, кейс-методи, ігрове навчання, круглі столи, мультимедійні лекції та практичні заняття, електронні навчальні видання» [5].

На нашу думку, поєднання інноваційних та інтерактивних методів навчання в цифровій педагогіці у сфері юридичної освіти є важливою умовою ефективного формування професійних компетентностей майбутніх правників. Сучасна цифрова трансформація освітнього процесу відкриває широкі можливості для впровадження новітніх педагогічних підходів, які поєднують як змістовну глибину юридичної науки, так і технологічну динаміку цифрового середовища. Інноваційні методи, зокрема кейс-метод, проєктне навчання, навчання на основі моделювання судових процесів, активно інтегруються з інтерактивними технологіями — такими як використання віртуальних правових клінік, гейміфікованих платформ, онлайн-дебатів, інтерактивних правових симуляцій. Це дозволяє не лише активізувати навчальний процес, а й сприяти формуванню критичного мислення, навичок правового аналізу та ефективної комунікації, адже юридична освіта потребує не просто трансляції знань, а формування здатності застосовувати їх у змінному цифровому суспільстві, що потребує від педагога ролі не лише викладача, а й наставника, цифрового куратора та дизайнера освітнього середовища, таким чином, поєднання інноваційності та інтерактивності стає ключовою характеристикою сучасної цифрової педагогіки у підготовці правників нового покоління.

Застосування сучасних освітніх підходів у юридичній підготовці охоплює широкий спектр інноваційних форматів навчання, зокрема: контекстне, модульне, дистанційне, симуляційне, проблемно-орієнтоване, змішане та гейміфіковане. До прогресивних методик викладання права належать, зокрема, кейс-аналіз (опрацювання реальних або штучно змодельованих юридичних ситуацій для розвитку навичок правозастосування, логічного мислення та аргументації), судові рольові симуляції (імітація засідань із розподілом ролей: судді, прокурора, адвоката тощо, з акцентом на правничу риторику та етичну поведінку), дебати й дискусії (активне обговорення суперечливих правових питань для тренування ораторського мистецтва, вміння переконувати та поважати опонента), проблемне навчання (створення ситуацій юридичної невизначеності для стимулювання дослідницького мислення), а також проєктна робота (індивідуальна чи командна діяльність над юридичними ініціативами, наприклад, створення законопроєктів чи аналітичних довідок). Значну роль відіграє і цифрова складова навчання — використання інтерактивних платформ (Google Classroom, Moodle, Kahoot, Mentimeter), гейміфікованих активностей (вікторини, квести, правові батли), інструментів доповненої та віртуальної реальності (VR-тури до судів, віртуальне моделювання процесів), а також фліп-клас (самостійне опрацювання теоретичного матеріалу до заняття з подальшою практичною його інтерпретацією в аудиторії). Наприклад, використання кейсбук-платформ (спеціалізованих цифрових платформ або баз даних, які містять практичні кейси та використовуються для навчання, аналізу і розвитку професійних навичок.

Зазвичай такі платформи у контексті юридичної освіти містять судові справи та рішення (реальні або змодельовані), аналіз правових ситуацій, завдання на правову кваліфікацію фактів, обговорення варіантів вирішення справи, методичні матеріали для студентів і викладачів. Слід зауважити, що існують міжнародні аналоги кейс бук-платформ (Harvard Casebook, LexisNexis Casebooks та ін.), проте, ЗВО можуть створювати власні аналогові платформи на базі Moodle, Google Classroom або спеціалізованих сервісів.

Цифрова педагогіка у юридичній освіті відіграє важливу роль у розвитку soft skills – м'яких навичок, що є критично важливими для формування сучасного правника. Інтерактивні цифрові середовища, інструменти зворотного зв'язку, онлайн-платформи для симуляцій, гейміфіковані завдання та колаборативні інструменти сприяють активному залученню студентів до навчального процесу, стимулюючи розвиток комунікативної компетентності, критичного мислення, навичок публічних виступів, роботи в команді, управління часом та емоційного інтелекту. Наприклад, участь у віртуальних дебатах або Moot Court у форматі Zoom допомагає студентам відпрацьовувати переконливу правову аргументацію та вміння реагувати на аргументи опонентів в реальному часі; використання сервісів типу Padlet або Google Docs формує навички ефективної співпраці й лідерства; а адаптація до нових цифрових форматів розвиває гнучкість мислення, стресостійкість і здатність до самонавчання. Таким чином, цифрова педагогіка не лише модернізує зміст юридичної освіти, а й формує цілісного фахівця, здатного діяти ефективно в складному й динамічному професійному середовищі. На нашу думку можна визначити наступні основних викликів цифрової трансформації юридичної освіти з урахуванням специфіки галузі, освітніх реалій та актуальних тенденцій:

1. Інфраструктурні та технічні бар'єри. Слід зауважити, що юридична освіта потребує стабільного доступу до електронних баз даних, законодавчих ресурсів, платформ для моделювання судових процесів, але в реальності не всі заклади освіти мають достатню матеріально-технічну базу, існує проблеми доступу до Інтернету, особливо на ТОН, у зоні бойових дій, недостатня кількість сучасних комп'ютерних класів, мультимедійного обладнання, серверів для LMS, відсутність або обмеженість платних юридичних ресурсів для студентів і викладачів (наприклад, Liga:Zakon, Lex, HeinOnline).

2. Недостатній рівень цифрової компетентності учасників освітнього процесу. Багато викладачів-правників мають високу фахову кваліфікацію, але недостатній досвід використання ІКТ, платформ дистанційного навчання, онлайн-тестування, віртуального спілкування, мають складнощі у роботі з платформами (Zoom, Moodle, Google Classroom), нерозуміння принципів кібербезпеки та захисту персональних даних, а здобувачі не завжди вміють критично оцінювати інформацію з Інтернету, що важливо для юридичної практики.

3. Проблеми адаптації традиційних методів навчання до цифрового середовища, що потребує розробки нових методик цифрового навчання права, які поєднують класичну правову логіку з технологічними форматами.

4. Академічна доброчесність та оцінювання в онлайн-середовищі передбачає впровадження нових форм оцінювання, які дозволяють перевірити компетенції — проєктна робота, індивідуальні дослідження, практичні кейси з унікальними завданнями.

5. Ризики «відчуження» здобувачів у віртуальному навчанні, оскільки онлайн-формати створюють психологічну дистанцію, знижують емоційну залученість здобувачів, які не відчувають себе частиною академічної спільноти.

Враховуючи зауважене вбачається за необхідне вжиття наступних заходів для покращення процесу цифрової трансформації юридичної освіти відповідно до ключових напрямів:

- забезпечення закладів юридичної освіти стабільним високошвидкісним Інтернетом і сучасною комп'ютерною технікою;
- впровадження цифрових лабораторій права з доступом до національних та міжнародних правових баз даних (напр., Liga:Zakon, Westlaw, HeinOnline);
- розробка та підтримка власних освітніх платформ ЗВО з можливостями для інтерактивного навчання;
- проведення тематичних тренінгів та курсів підвищення кваліфікації з акцентом на EdTech, кібербезпеку, інтерактивні методики;
- створення внутрішніх «цифрових хабів» у ЗВО, де викладачі можуть отримати технічну підтримку та консультації;
- уведення обов'язкової дисципліни або модуля з цифрової правничої грамотності;
- перехід від одноманітних лекцій до змішаних форм навчання (мікроуроки, інтерактивних презентацій, відеокейсів, дебатів онлайн);
- розробка віртуальних судових симуляцій із можливістю моделювати участь у процесі (виконання роль судді, адвоката, прокурора);
- застосування методу проблемного навчання (PBL) — розв'язання юридичних задач з реального життя в команді;

- введення ситуаційних онлайн-кейсів із відкритими відповідями;
- замість типових тестів, зокрема, проектних завдань або аналітичних есе з посиланнями на актуальну судову практику;
- використання інструментів верифікації особи при здачі іспитів (відеофіксація, спеціальні платформи з проектами типу Proctorio, Examus);
- створення віртуальних ком'юніті студентів (на зразок moot court clubs, дискусійних платформ, чат-груп з наставниками);
- регулярні онлайн-зустрічі з практиками, суддями, адвокатами — не лише як лекції, а в діалоговому форматі;
- впровадження менторських програм у цифровому форматі (наприклад, закріплення куратора-наставника за кожною групою студентів).

Отже, цифрова трансформація юридичної освіти — це не лише впровадження технологій, а й зміна освітньої філософії, що потребує комплексного підходу в сфері модернізації інфраструктури, підвищення цифрової грамотності, адаптації методик, розробки нових форм оцінювання та збереження людського виміру в онлайн-середовищі.

Висновки. Цифрова трансформація юридичної освіти є ключовим напрямом модернізації освітнього простору в умовах динамічного розвитку інформаційного суспільства. Аналіз сучасних підходів до цифрової педагогіки дозволяє стверджувати, що вона становить собою не лише інструментальну зміну форматів навчання, а й глибоку концептуальну переорієнтацію педагогічного мислення, ролей учасників освітнього процесу та методології викладання. Юридична освіта, як галузь із високим рівнем формалізації знань і професійних стандартів, особливо чутлива до викликів цифровізації, серед яких визначальними є інфраструктурні обмеження, недостатній рівень цифрової компетентності викладачів і здобувачів, складнощі трансформації класичних методів навчання в онлайн-середовище, ризики академічної недоборочесності та емоційної ізоляції студентів. Успішна цифрова трансформація можлива лише за умови комплексного впровадження інноваційних методів викладання (змішане навчання, кейс-метод, віртуальні симуляції), модернізації матеріально-технічної бази ЗВО, розбудови внутрішніх цифрових хабів та платформ, підвищення цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу. Водночас особливого значення набуває збереження гуманістичної сутності освіти, забезпечення індивідуального підходу, менторської підтримки та психологічної безпеки в умовах цифрового освітнього середовища. Формування цифрової компетентності майбутніх правників має ґрунтуватися на інтеграції технологічної підготовки з розвитком критичного мислення, правових soft skills, етичної відповідальності та здатності до адаптації в умовах цифрових трансформацій правової системи. Таким чином, цифрова педагогіка у сфері юридичної освіти розвивається як міждисциплінарний і практикоорієнтований напрям, що поєднує методологічні інновації, цифрові інструменти та ціннісні підходи, спрямовані на формування висококваліфікованого, конкурентоспроможного, гнучкого і соціально відповідального фахівця в правовій сфері.

Список використаних джерел:

1. Биков В., Лещенко М., Тимчук Л. Цифрова гуманістична педагогіка: посібник. 2017. 181 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710669/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A6%D0%93%D0%9F.pdf> (дата звернення: 11.03.2025 р.)
2. Бровченко А. Зasadничі принципи цифрової педагогіки в дизайн-освіті. Молодь і ринок. №5 (213), 2023. С.123-127. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/281402/277672> DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.281402> (дата звернення: 16.03.2025 р.)
3. Гуралюк А.Г., Пономаренко Л.О. Цифрова педагогіка як інноваційний освітній тренд. Аналітичний вісник у сфері освіти й науки: довідковий бюлетень ДЕПБ України ім. В.О. Сухомлинського. Випуск 17, 2023. С. 83-95. (дата звернення: 12.03.2025 р.)
4. Девтерова Т.В. До питання про становлення цифрової педагогіки. URL: https://psy.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/12/cifrova_pedagogika.pdf (дата звернення: 01.03.2025 р.)
5. Остапчук Д., Мирончук Н. Інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13837/1/17.pdf> (дата звернення: 13.03.2025 р.)
6. Ростока М. Актуальність наукового дослідження з проблеми інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації освіти і педагогіки. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735210/1/Rostoka_ML_tezu_Kcharkiv-2023.pdf (дата звернення: 08.03.2025 р.)
7. Сачанюк-Кавецька Н. В., Маятіна Н. В., Новак О. М. Цифрова педагогіка у контексті підвищення якості освітніх послуг. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова: Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 80, том 2. 2021. С. 131-135. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34804/Sachaniuk-Kavets%e2%80%99ka.pdf?sequence=1&isAllowed=y> DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.80.2.27> (дата звернення: 15.03.2025 р.)

8. Сисоєва С. Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. Освіта і суспільство, 2021, №10-11, С.8-9. URL: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2545/ (дата звернення: 09.03.2025 р.)
9. Безкоштовні онлайн курси від Гарвардського університету. Можливості. URL: <https://mozhlivosti.com/opportunities/bezkoshtovni-onlajn-kursy-vid-garvardskogo-universytetu/> (дата звернення: 13.03.2025 р.)
10. Coursera <https://www.coursera.org/> (дата звернення: 11.03.2025 р.)
11. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.03.2025 р.)
12. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. від № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.03.2025 р.)
13. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 04.03.2025 р.)
14. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 01.03.2025 р.)
15. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.03.2025 р.)
16. Питання Єдиного державного веб-порталу цифрової освіти «Дія. Освіта»: Постанова Кабінету міністрів України від 10.03.2021 р. № 184 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2021-%D0%BF#Text>
17. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.03.2025 р.)
18. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН запрошує до громадського обговорення. Офіційна веб-сторінка Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/news/kontseptsiya-tsifrovoi-transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zapros hue-do-gromadskogo-obgovorenn ya>
19. Цифрова трансформація освіти і науки. Офіційна веб-сторінка Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/tag/tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki?&tag=tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki> (дата звернення: 13.03.2025 р.)
20. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Право»: Наказ від 20.07.2022р. № 644. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf> (дата звернення: 11.03.2025 р.)
21. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти «Право»: Наказ від 20.07.2022р. № 643. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20.03.2023.pdf> (дата звернення: 17.03.2025 р.)
22. Староста В.І., Гардубей М.В., Інтерактивні методи навчання: практичний аспект. Збірник наукових праць ЗОППІО № 1(27) 2017. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16019/1/2017_1%2827%29_Starosta_Gardubey_Zaporizha.pdf (дата звернення: 15.03.2025 р.)
23. Швець Г.О. Сучасні інноваційні методи викладання у вищій школі. Матер. XXXIV всеукр практ-пізн. конф. «Наукова думка сучасності і майбутнього». URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/33-chetverta-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/42-suchasni-innovatsijni-metodi-vikladannya-u-visshij-shkoli> (дата звернення: 14.03.2025 р.)

СТВОРЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ЯК МЕТОД ПОГЛИБЛЕННЯ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ: ІНТЕГРАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-560-0-26>

Євгеній ДРАГАН

кандидат педагогічних наук, асистент
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: yevhenii.drahan@pdatu.edu.ua

Вступ. В умовах сучасної освіти виникає необхідність розробки та впровадження ефективних методів засвоєння навчального матеріалу, що відповідають вимогам цифрової трансформації. Традиційні підходи до оцінювання знань мають певні обмеження, які призводять до поверхневого засвоєння матеріалу. Серед цих обмежень можна відзначити пасивну роль студентів у процесі тестування,